

Wojciech Węgrzyniak, *Psalm 83. Teksty – egzegeza – konteksty* (Studia Biblica Lublinensia 19; Lublin: Wydawnictwo KUL 2019). Ss. 381. PLN 27.00. Oprawa miękka. ISBN 978-83-8061-678-3

PRZEMYSŁAW KUBISIAK

Sekcja Nauk Biblijnych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
e-mail: przemyslaw.k@icloud.com
ORCID: 0000-0002-6423-2033

Ks. dr Wojciech Węgrzyniak należy do grona znanych i cenionych polskich biblistów. Jest pracownikiem Katedry Egzegezy Starego Testamentu afiliowanej do Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, utożsamianym ze środowiskiem naukowym tej uczelni. Ukończył Papieski Instytut Biblijny (Biblicum) oraz Studium Biblicum Franciscanum w Jerozolimie, gdzie obronił rozprawę doktorską. Można łatwo zauważyć, że wśród publikacji ks. W. Węgrzynieka tematyka psalmów jest niemal na porządku dziennym. Wśród cennych monografii znaleźć można *Lo stolto ateo. Studio dei Salmi 14 e 53*, wydane w 2014 r. w ramach serii Studia Biblica Lublinensia (10). Ks. Węgrzyniak jest znany z licznych publikacji na łamach *Verbum Vitae*, wśród których można znaleźć takie tytuły, jak: „Niesprawiedliwy Bóg w Psalmach”¹, „Trzy intrygujące aspekty świadectwa w Psalmach”², „«Gniew człowieka przyniesie Ci chwałę» (Ps 76,11)”³. Warto dodać, że praca *Psalm 83. Teksty-egzegeza-konteksty* jest rozprawą habilitacyjną ks. Węgrzynieka.

Omawiana publikacja jest niezwykle cenną i ważną pozycją książkową nie tylko w polskiej, ale i w światowej literaturze poświęconej Biblii. Autor podaje dwa powody, dla których za przedmiot swojej monografii obrał właśnie Psalm 83. Po pierwsze tekst ten należy do jednego z nielicznych psalmów Starego Testamentu, któremu nie poświęcono dotąd żadnej monografii, po drugie zaś – należy on do grupy trzech tzw. psalmów złorzeczących, które po Soborze Watykańskim II usunięto z liturgii godzin Kościoła katolickiego. Dwa z nich – Psalm 58 i Psalm 109 – doczekały się opracowań monograficznych, zatem Psalmu 83 wydał się dla autora wyborem oczywistym („Wprowadzenie”).

Monografię ks. Węgrzyniak podzielił na trzy części. W pierwszej – „Teksty” – poświęcona uwagę tekstom hebrajskim, przedstawia historię manuskryptów

¹ Zob. *VV* 26 (2014) 15-32.

² Zob. *VV* 28 (2015) 51-82.

³ Zob. *VV* 34 (2018) 67-85.

zawierających Psalm 83 i dokonuje rzetelnej analizy poszczególnych dokumentów. Psalm 83 jest poematem powstałym najprawdopodobniej ponad 2500 lat temu. Najstarszy manuskrypt z jego tekstem znaleziono w Masadzie 20 listopada 1963 r. Zwój został odkryty w pomieszczeniu nr 1039 domu, który przylegał do północno-zachodniego muru Masady. Dokument był w bardzo złym stanie, dlatego tylko niektóre jego części udało się rozczytać za pomocą fotografii w podczerwieni (s. 19). Autor analizuje II kolumnę znalezionej zwójki, zestawiając ją z Tekstem Masoreckim (s. 20-23). Podobnie czyni z kolejnym manuskrytem – z Genizy Kairskiej – odkrytym pod koniec XIX wieku w synagodze w Kairze. W tym przypadku mamy do czynienia z zestawieniem 29 tekstów zawierających Psalm 83, z czego tylko 8 z nich posiada tekst w całości. Autor stwierdza, że istnieje duże prawdopodobieństwo, że tekst spółgłoskowy Psalmu 83 z Genizy Kairskiej nie różni się od Tekstu Masoreckiego. Ostatnie dwa najważniejsze teksty to Kodeks Leningradzki (B19A) z 1009 roku oraz Kodeks z Aleppo datowany na 930 rok. Ks. Węgrzyniak porównuje rękopisy i stwierdza, że przechowują one niemal identyczny tekst spółgłoskowy i samogłoskowy, wyodrębniając przy tym cztery drobne różnice, wśród których wymienia *dagesz* widoczny w 8 wierszu Kodeksu z Aleppo, naniesiony w słowie וַיִּמְלֹךְ (*w lamed*), czy chociażby niewidoczny w Kodeksie z Aleppo *patach furtivum* w słowie הָרִי (s. 28-30). Wśród pozostałych manuskryptów hebrajskich autor wspomina o kilkuset dokumentach średniowiecznych, które zachowały tekst Psalmu 83. Dokonuje przy tym wnikliwej analizy wariantów tekstualnych, wśród których spotkamy warianty spółgłoskowe, diakrytyczne oraz toniczne (s. 32-43). Identyfikacji autor dokonuje w odniesieniu do tekstów drukowanych począwszy od 1477 roku – kiedy to Psalm 83 został wydany drukiem – aż do XXI wieku. W tym miejscu monografia omawia warianty spółgłoskowe, diakrytyczne, toniczne oraz rozległe zagadnienie akcentów – w edycji BHS – typu *silluq*, *atnach*, *rebia mugrasz* oraz *pazer i legarmeh* (s. 44-71). Autor bierze na warsztat również wersje antyczne (s. 77-95), teksty zrekonstruowane (s. 95-103) oraz tłumaczenia współczesne (s. 103-111) Psalmu 83.

W drugiej części monografii – „Egzegeza” – ks. Węgrzyniak dokonuje analizy tekstu Psalmu 83 na podstawie Kodeksu Leningradzkiego (B19A), który jest podstawą większości współczesnych studiów i tłumaczeń biblijnych tego psalmu. W pierwszym punkcie drugiego rozdziału autor pochyla się nad tematem słownictwa, analizując poszczególne części tekstu i wyodrębniając w nim: zaimki, czasowniki i partykuły. W efekcie zauważa, że w Psalmie 83 występuje więcej rzeczowników (51,54%) niż czasowników (26,92%), zaś najmniej przymiotników (1,54%) (s. 115-120). W dalszej części drugiego rozdziału zajmuje się badaniem morfologii (s. 120-122), syntaxy (s. 122-129), merytoryki (s. 129-133) oraz struktury tekstu (s. 133-134). Bardzo ważnym elementem monografii ks. Węgrzyniaka jest analiza semantyczna Psalmu 83. Sam autor pisze, że „pró-

bując odkryć znaczenie poszczególnych słów, syntagm, wersetów oraz całego psalmu będziemy stawiać nieustannie pytanie: co znaczy dane wyrażenie? Co chce rzeczywiście powiedzieć ten tekst?” (s. 152). Autor poświęcił dużo miejsca wnikliwej analizie 19 wierszy psalmu (s. 152-229), skupiając się nie tylko na samym przesłaniu psalmisty, lecz również na wynikających z tekstu wartościach historycznych oraz kulturowych. Tekst chce wyraźnie przekazać wielką wartość kultyczną czasów, w których korzystano z niego podczas czynności religijnych. Przy tak ogromnej liczbie spostrzeżeń nie sposób wymienić i opisać wszystkie wyniki badań autora. Już na samym wstępie dowiadujemy się, że „tytuł *פִּיֵר* w Ps 83 oznacza, że psalm ten jest pieśnią kultyczną, wykorzystywaną najprawdopodobniej przy akompaniamencie instrumentów (o czym mówi tytuł *מְזֻמָּר*) przez grupę osób, która to pieśń ma na celu przypomnienie wielkich dzieł Boga nawet w czasach ucisku” (s. 153-154).

Ostatni rozdział monografii – „Konteksty” – skupia się na historycznym tle Psalmu 83 (3.1), potem nad jego interpretacją w egzegetycznej tradycji judaistycznej i chrześcijańskiej (3.2), by ostatecznie spojrzeć na kontekst liturgiczny i podjąć próbę odpowiedzi, dlaczego Ps 83 został usunięty z liturgii godzin Kościoła katolickiego (3.3). Wnikliwie przedstawiony kontekst historyczny obejmuje okres począwszy od Saula i Dawida przez Ezdrasza i Nehemiasza, by ostatecznie zatrzymać się na czasach Machabejskich (s. 234-250). Mimo szeroko zakrojonych badań autor dochodzi do wniosku, że nie jesteśmy w stanie określić ani czasu, ani środowiska powstania Psalmu 83, jednak zakreślając pewne ramy czasowe, możemy stwierdzić, że „na pewno nie jest starszy niż epoka Dawida i nie młodszy niż czasy machabejskie” (s. 254). Przechodząc do kontekstu literackiego ks. Węgrzyniak porównuje w pierwszej kolejności Psalm 83 z sąsiadującymi z nim w Piśmie Świętym psalmami, tj. 82 i 84. Kolejna analiza autora dotyczy Psalmu 83 w kontekście grupy tzw. Psalmów Asafa (Ps 50; Ps 73–82), do których należy omawiany w monografii tekst. W III rozdziale nie brakuje również tradycji pisarzy chrześcijańskich, którzy w swoim dorobku posiadają komentarze do psalmów (s. 293-316). Spośród nich autor skupił się na Euzebiuszu z Cezarei, Hieronimie, Augustynie, Kasjadorze, Lutrze, Kalwinie oraz Bellarminie. Na koniec autor pozostawia niezwykle intrygujące rozważania dotyczące usunięcia Psalmu 83 z liturgii godzin Kościoła katolickiego, podając argumenty zarówno za słusnością, jak i integralnością tego tekstu (s. 322-328).

Monografia *Psalm 83. Teksty-egzegeza-konteksty* to bardzo cenna i niezwykle ubogacająca pozycja naukowa. Za potrzebą przebadania Psalmu 83 pod względem egzegetycznym czy kontekstualnym przemawia przede wszystkim fakt, że jest on w grupie nielicznych psalmów, które nie doczekały się jeszcze opracowania. Psalmy są jednymi z najtrudniejszych tekstów Starego Testamentu, a praca ks. Węgrzyniaka bez wątpienia pozwala poznać wielowymiarowe bogactwo tekstu biblijnego, ale i przybliżyć przesłanie świętej treści, która wychodząc spod

ręki autora natchnionego, stała się dla wierzących przekazem zakodowanych w poezję słów Pana Boga. Omawiana praca zachęca do dalszego studium nad Psalmem 83, ale również nad pozostałymi tekstami psalmów, których bogactwo i przekaz są niewyczerpane.